

Õiguskantsler

Hr Norman Aas	Teie	7.09.2012	nr RP-6-4/12/1245 ja RP-6-4/12/1246
Riigi peaprokurör			
Riigiprokuratuur	Õiguskantsler	8.10.2012	nr 8-1/121213/1204604 ja 8-1/121214/1204604
info@prokuratuur.ee			

Taotluste tagastamine

Austatud riigi peaprokurör

Pöördusite kriminaalasjas nr 11913000044 minu poole kahe taotlusega Riigikogule ettepaneku tegemiseks Riigikogu liikmetelt Priit Toobalilt ja Lauri Laasilt saadikupuutumatus e-ärahõivamiseks ja nende kohta süüdistusakti koostamiseks.

Tutvunud Teie taotluste ja kriminaalasja nr 11913000044 toimikuga, tagastan (kriminaalmenetluse seadustiku § 378 lg 7 mõttes) taotlused.

Järgnevalt põhjendan taotluste tagastamist ning Riigikogule Riigikogu liikmete Priit Toobali ja Lauri Laasi suhtes süüdistusakti koostamiseks nõusoleku andmise ettepaneku tegemata jätmist.

Taotluste asjaolud

1. Teie 07.09.2012 esitatud taotlustest nähtuvalt¹ soovib Riigiprokuratuur esitada Riigikogu liikmetele Priit Toobalile ja Lauri Laasile süüdistuse eraviisilisele jälitustegevusele ja sõnumisaladuse rikkumisele kihutamises karistusseadustiku (KarS) § 22 lg 2 – § 137 lg 1 ja § 22 lg 2 – § 156 lg 1 järgi selles, et nad kallutasid Ivor Onksioni ebaseaduslikult sisenema Hannes Rummi meilikontole ja edastama neile seal olevad e-kirjad.
2. Lisaks soovib Riigiprokuratuur esitada süüdistuse Priit Toobalile dokumendi võltsimises KarS § 344 lg 1 järgi selles, et ta võltsis viite Eesti Keskerakonna kassa sissetuleku orderit, mis kajastavad tegelikkuses mitteasetleidnud sularahaannetusi kokku summas 11 030,28 eurot.
3. Samuti soovib Riigiprokuratuur esitada süüdistuse Priit Toobalile erakonna majandustegevusele või varale kehtestatud piirangute rikkumises KarS § 402¹ lg 1 järgi selles, et ta võttis võltsitud

¹ Taotlustes sisalduvale infole on Riigiprokuratuur avaliku teabe seaduse § 35 lg 1 alusel seadnud juurdepääsupiirangu (asutusesiseseks kasutamiseks). Avalikkuse huve silmas pidades taasesitan Riigiprokuratuuri taotluse (kahtlustuse) asjaolud tuginedes Riigiprokuratuuri 7.09.2012 edastatud avalikule [pressiteatele](#).

kassa sissetuleku orderite alusel erakonnale vastu sularaha summas 11 030,28 eurot, kuigi sissetuleku orderites ja nende alusel koostatud annetuste registris füüsiliste isikute sularahaannetustena kajastatud raha tegelik päritolu ei ole teada.

4. Seoses Priit Toobali kui erakonna juhtivtöötaja ja pädeva esindaja tegevusega on kahtlustatav ka juriidiline isik MTÜ Eest Keskerakond KarS § 344 lg 2 ja § 402¹ lg 2 järgi.

5. Lisaks on antud kriminaalasjas kahtlustatav Ivor Onksion KarS § 137 lg 1 ja § 156 lg 1 järgi seoses ebaseadusliku sisenemisega Hannes Rummi meilikontole ning seal olevate e-kirjadega tutvumise ja edastamisega.

6. Sama kriminaalasja raames uuritud Riigikogu liikmete Priit Toobali ja Ester Tuiksoo poolt mõjuvõimuga kauplemise (KarS § 298¹) kahtlustuse osas lõpetas Riigiprokuratuur 15.05.2012 osaliselt kriminaalmenetluse. Kriminaalmenetluse osalise lõpetamise põhjuseks oli Riigikohtu 30.04.2012 otsusega nr [3-1-1-23-12](#) antud tõlgendus mõjuvõimuga kauplemise kuriteokoosseisule.²

Riigikogule ettepanekute tegemisest keeldumise põhjendus

7. Alates 01.09.2011 kehtiva kriminaalmenetluse seadustiku (KrMS) redaktsiooni järgi on Riigikogu liikmest kahtlustatava juures läbiotsimiseks vaja prokuratuuri määrust, Riigikogu eelnevat nõusolekut puutumatus ja kriminaalmenetlusliku immuniteedi äravõtmiseks see menetlustoiming ei eelda (KrMS §-d 91 ja 377).

8. Taotluste esitamise aluseks olevas kriminaalasjas on muude menetlustoimingute hulgas teostatud 2012. aasta jaanuaris läbiotsimisi Riigikogu liikmetest kahtlustatavate Priit Toobali ja Ester Tuiksoo kodudes, sõiduautodes ja tööruumis, sh Eesti Keskerakonna mittetulundusühingute ja sihtasutuste registrisse kantud aadressil asuvas kontoris³ ning 2012. aasta veebruaris Riigikogu liikmest kahtlustatava Lauri Laasi kodus ja sõiduautos.

9. Tegin 21.03.2012⁴ Riigikogule ettepaneku⁵ viia põhiseadusega kooskõlla KrMS § 377 osas, mis näeb ette menetlustoimingute tegemise erikorra immuniteediga kaitstud Riigikogu liikmete suhtes ja sellega seoses õiguskantsleri pädevuse. Jõudsin analüüsi tulemusena seisukohale, et KrMS § 377 lõiked 1, 3, 5 ja 6 on vastolus Eesti Vabariigi põhiseaduse (PS) §-dega 76 ja 139 nende koostoimes osas, mis annavad Riigikogu asemel õiguskantslerile pädevuse anda nõusolek või keelduda nõusolekust Riigikogu liikme suhtes kriminaalmenetluses menetlustoimingute tegemiseks, samuti osas, mis ei näe ette Riigikogu eelnevat nõusolekut Riigikogu liikme juures läbiotsimiseks.

10. Minu hinnangul hõlmab Riigikogu liikme puutumatus ka kriminaalmenetluse toimingutega kaasnevad riived, mis läbi Riigikogu liikme füüsilise vabaduse ja kehalise puutumatus piiramise ning eraellu ja kodu puutumatusesse intensiivse sekkumise võimaldavad olulisel määral vaba mandaadi teostamist mõjutada. Mõõnan, et täpsema menetlustoimingute loetelu kehtestamisel on

² Riigiprokuratuuri 15.05.2012 [pressiteade](#).

³ Riigiprokuratuuri 09.01.2012 [pressiteade](#).

⁴ Juhtisin Riigikogu tähelepanu KrMS § 378 probleemsusele ka oma 2010. aasta ülevaate tutvustamisel Riigikogu täiskogu [istungil](#) 11.10.2011.

⁵ Õiguskantsleri [ettepanek nr 14](#).

seadusandjal teatud ulatuses kaalutlusruumi, kuigi viimane on puutumatusse olemusest tulenevalt üsna kitsas.

11. Leian, et kriminaalmenetluses tuleb PS 76 lauseid 1 ja 2 tõlgendada koosmõjus, s.t et kriminaalmenetluses võib Riigikogu liikme puutumatusse ära võtta üksnes Riigikogu nõusolekul. Riigikogu liikme puutumatus on kuni selle äravõtmiseni absoluutne. Pärast Riigikogu otsust on „menetlustõke“ kõrvaldatud ja kriminaalmenetlus Riigikogu liikme suhtes toimub üldiseid reegleid silmas pidades.

12. Läbiotsimisteks 2012. aasta jaanuaris ja veebruaris loa andmisel lähtus prokuratuur kehtivast seadusest. Riigikohus on selgitanud: „Täitevõimu osana ei ole uurimisasutuse ametnikul ja prokuröriil pädevust algetada asjassepuutuva normi põhiseaduslikkuse järelevalvemenetlust. Seega on kohtueelset menetlust toimetav ametiisik seotud kehtiva kriminaalmenetlusõigusega ega saa jätta seda rakendamata. Mõistagi on ka uurimisasutuse ametnik ja prokurör vajadusel õigustatud kohaldatavat õigusnormi tõlgendama ega pea seda tehes piirduma vaid normi grammatilise tõlgendamisega. Tõlgenduse eesmärgiks saab aga eeskätt olla seaduse teksti tähenduse leidmine.“⁶

13. Kuigi KrMS § 91 koosmõjus §-ga 377 lubab kriminaalasja lahendamiseks vajaliku dokumendi või asja leidmiseks otsida läbi hoone, ruumi, sõiduki või piirdega ala (k.a erakonna ruumid ja kahtlustatava kodu), mida Riigikogu liikmest kahtlustatav kasutab või kasutas kuriteosündmuse või kohtueelse menetluse ajal või kus kuritegu toime pandi või mida kasutati kuriteo ettevalmistamisel või toimepanemisel, näeb PS § 76 ls 1 ette, et Riigikogu liige on puutumatu.

14. Prokuratuur ja Kaitsepolitseiamet lähtusid asjassepuutuvate läbiotsimiste lubamisel ja läbiviimisel kehtivast (menetlustoimingute tegemise ajal kehtinud) seadusest, mis ei näe ette Riigikogu eelnevat nõusolekut läbiotsimise läbiviimiseks Riigikogu liikme juures. KrMS § 377 põhiseadusvastasus ei ole etteheidetav kohtueelsetele menetlejatele.

15. Asusin Riigikogule tehtud ettepanekus seisukohale, et Riigikogu liikme juures läbiotsimine on menetlustoiming, mis võimaldab intensiivselt riivata vaba mandaadi teostamise seisukohalt olulisi Riigikogu liikme põhiõigusi ja -vabadusi, ja mis seega on hõlmatud Riigikogu liikme puutumatusse. Eelnevast järeldub, et Riigikogu liikmetest kahtlustatavate Priit Toobali ja Lauri Laasi kodude ja sõiduautoade läbiotsimised läbiviiduna ilma Riigikogu eelneva nõusolekuta on vastuolus põhiseadusega.⁷ Erakonna ruumide kui Riigikogu liikmest kahtlustatava ühe töökoha läbiotsimise põhiseaduspärasus on vähemalt vaieldav, sest seadusega ei ole sätestatud kohti, millele laieneks Riigikogu liikme puutumatus kui Riigikogu liige vaba mandaadi teostamise kõrgendatud kaitse.⁸ Täiendavalt lisan, et pean Riigikogu liikme puutumatusse aspektist väga küsitavaks Riigikogu serveris asuva Riigikogu liikme kirjavahetuse (ulatuslikku) väljanõudmist Kaitsepolitseiameti poolt enne Riigikogult nõusoleku saamist puutumatusse ja kriminaalmenetlusliku immuniteedi äravõtmiseks.

16. Oma 21.03.2012 ettepanekus selgitasin, et erandina on põhiseaduspärane esimese astme kuriteo toimepanemiselt tabamise korral Riigikogu nõusolekuta üksikute vajalike (edasilükkumatute) menetlustoimingute tegemine. Seda põhjusel, et kuigi põhiseadus otsesõnu sellist erandit ette ei näe, tuleb põhiseaduse omavahel konfliktis olevaid norme tõlgendada viisil, et

⁶ RKKKo 14.04.2010 nr [3-1-1-119-09](#), p 15.

⁷ Sama järeldus kehtib põhimõtteliselt ka Riigikogu liikme Ester Tuiksoo kodu ja sõiduauto läbiotsimise kohta.

⁸ Kui seadus näeks mõne koha (nt tööruumid Riigikogus) suhtes ette kõrgendatud kaitse (s.o läbiotsimise eeldusena Riigikogu luba), saaks Riigikogu liige ise valida, kus ta hoiab teavet ja teabekandjaid, mis on vajalikud Riigikogu liikme ülesannete täitmiseks.

teatud asjaoludel kaalub õiguskorra kaitse vajadus üles Riigikogu liikme puutumatus ja kriminaalmenetlusliku immuniteedi. Riigikogu liikmeid Priit Toobalit ja Lauri Laasit kahtlustatakse teise astme kuritegudes, samuti on teise astme kuritegu KarS §-s 298¹ sätestatud mõjuvõimuga kauplemine (selles kahtlustuses otsiti läbi erakonna ruumid ja Riigikogu liikmest kahtlustatava Priit Toobali kodu ja sõiduauto).

17. Õiguskantsleril on siduva otsuse tegemise õigus üksnes riigi peaprokuröri taotluse edastamisest keeldumisel, s.o puutumatus ja kriminaalmenetlusliku immuniteedi kaitseks. Lõpliku otsuse saadikult puutumatus ja kriminaalmenetlusliku immuniteedi äravõtmiseks teeb PS § 76 teise lause kohaselt Riigikogu. Olukorras, kus Riigikogu liikmete puutumatus on minu hinnangul põhiseadusega vastuolus oleval viisil rikutud (kuigi kehtivat menetlusseadust järgides), ei ole põhjust pöörduda süüdistusakti koostamiseks nõusoleku saamise ettepanekuga Riigikogu poole. Puutumatus kaitseks saab õiguskantsler üksnes keelduda ettepaneku Riigikogule esitamisest.

18. Õiguskantsler võib tagastada riigi peaprokuröri taotluse kooskõlas KrMS § 378 lõikega 6 juhul, kui süüdistuse esitamine oleks poliitiliselt erapoolik või muul põhjusel ilmselgelt põhjendamatu. Osundatud sättega on laiendatud õiguskantsleri pädevust kuni tulevikuoleetuste („süüdistuse esitamine oleks“) tegemiseni. Sama paragrahvi lg 5 alusel on õiguskantsleril õigus tutvuda kriminaaltoimikuga, kuid puudub pädevus kontrollida ja hinnata tõendeid.

19. Enne 01.09.2011 kehtinud redaktsioonis nägi KrMS § 378 lg 5 ette õiguskantsleri kohustuse kontrollida kohtueelse menetluse kokkuvõtte ja toimetatud kriminaalmenetluse seaduslikkust, kontrollimata ja hindamata seejuures tõendeid. Vajaduse korral võis õiguskantsler ka enne 01.09.2011 tutvuda kriminaaltoimikuga. KrMS § 378 lg 7 alusel pidi õiguskantsler Riigiprokuratuuri taotluse tagastama, kui kohtueelse menetluse kokkuvõtet ja kriminaalmenetlust toimetades ei olnud järgitud menetlusseadust.

20. Menetlusseadustiku redaktsioonide võrdlusest nähtuvalt ei kontrolli õiguskantsler alates 01.09.2011 kohtueelse kriminaalmenetluse kui terviku seaduslikkust (kohtuga n-ö konkureeriv tõendite hindamise pädevus puudub mõlemas redaktsioonis). Järelikult saab seadusandja taht õiguskantsleri kontrolli määratlemisel sisustada üksnes lähtudes põhiseadusest ja Riigikogu liiget puuduvates kriminaalmenetlustes eelkõige lähtudes PS §-s 76 sätestatud põhimõttest. Teisisõnu – õiguskantsleri kontrolli põhirõhuks on põhiseaduslikkuse kontrollimine. Seega konkreetses kriminaalmenetluses tuvastatud mistahes vastuolu põhiseaduse mõtte või sättega on KrMS § 378 lg 6 alusel käsitletav muu mõjuva põhjusena, mis „takistab“ taotluse edastamist.

21. Eeltoodud põhjustel leian, et Riigikogule ettepaneku esitamine anda nõusolek Riigikogu liikmetest kahtlustatavate Priit Toobali ja Lauri Laasi suhtes süüdistusakti koostamiseks oleks KrMS § 378 lg 6 mõttes ilmselgelt põhjendamatu.

Lõpetuseks

22. PS § 152 lg 2 järgi on seaduse või muu õigusakti kehtetuks ning põhiseaduse sätte ja mõttega vastuolus olevaks tunnistamise pädevus Riigikohtul. Seetõttu kaalun lisaks Riigikogu liikmeid Priit Toobalit ja Lauri Laasit puudutavate taotluste tagastamisele pöördumist KrMS § 377 lõigete 1, 3, 5 ja 6 PS §-dega 76 ja 139 vastolu tuvastamiseks Riigikohtusse. Kaalun selles küsimuses

erandkorras Riigikohtusse pöördumist vaatamata asjaolule, et Riigikogu toetas minu 21.03.2012 ettepanekut⁹ ning Riigikogu menetluses on asjakohane eelnõu¹⁰.

23. Ühtlasi tagastan Riigiprokuratuuri kriminaalasja nr 11913000044 toimiku materjale sisaldavad teabekandjad, mille edastasite minu palvel 11.09.2012 kirjaga nr RP-6-4/12/1245, RP-6-4/12/1246.

Lugupidamisega

/allkirjastatud digitaalselt/

Indrek Teder

Lisa: 1. DVD (III–X köide)
2. CD (kõrvaldatud materjalid I–II köide)

⁹ Riigikogu täiskogu 05.04.2012 [istungil](#).

¹⁰ Kriminaalmenetluse seadustiku muutmise seadus [215 SE](#).